

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Депутат В.І.

доцент НТУУ «КПІ»

Овчаренко Р.І.

студентка філософського факультету КНУ імені Тараса Шевченка

ОСНОВНІ МОДЕЛІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

В цій статті мова йде про характеристику основних моделей діяльності підприємств з метою активного їх розвитку.

Ключові слова: підприємство, фірма, модель, «транзакційні витрати», ринкові угоди, цінова інформація.

Вступ. В економічній теорії склалося кілька основних концепцій підприємства, що описують його виникнення, діяльність і ліквідацію. У кожній з них підприємство розглядається під визначеним кутом зору, з акцентом на ті чи інші особливості досліджуваного об'єкта.

Постановка задачі. Мета статті проаналізувати основні концептуальні моделі розвитку підприємства і виділити найбільш ефективні.

Результати дослідження. Можна виділити чотири основних напрямки досліджень, пов'язаних з теоретичним описом функціонування підприємства:

- неокласична теорія фірми;
- інституціональна теорія фірми;
- еволюційна теорія фірми;
- підприємницька теорія фірми.

Коротко їхня суть може бути викладена в такий спосіб. У неокласичній теорії фірма розглядається як цілісний об'єкт, що здійснює перетворення вихідних ресурсів у продукцію і залучення цих ресурсів у виробництво. Модель підприємства складається з виробничої функції, що виражає залежність результатів виробництва від витрачених ресурсів.

Неокласичне розуміння підприємства (фірми) як носія основної (виробничої) функції – це перетворення вхідних ресурсів, що надходять у готову продукцію, необхідну людям, і їх вільний продаж на ринку, що є в даний час загальноновизнаною в економічній науці концепцією. При цьому передбачається, що фірма випускає таку кількість продукції, при якій граничні витрати дорівнюють ринковій ціні, що і є умовою максимізації прибутку. Прибуток виступає тут як форма вираження результативності, ефективності роботи фірми.

Передбачається, що якщо підприємство не максимізує прибуток, то воно рано чи пізно буде виключене з числа учасників ринку в ході природного відбору, реалізованого механізмом ринкової конкуренції. Таким чином, фірма в цій теорії виглядає як «чорний ящик», у якому ресурси трансформуються в продукти відповідно до характеру виробничої функції і

того зовнішнього середовища, що визначає спосіб максимізації прибутку як пільгової функції фірми.

Як передумови для аналізу ви користувалися наступні припущення:

- розподіл типів і обсягів діяльності між фірмою і ринком розглядається як задане;
- фірма трактувалася як перетворювач ресурсів у продукцію і описувалася за допомогою виробничої функції;
- ринки розглядалися як своєрідні «сигнальні пристрої», причому провідником цих сигналів вважалася переважно цінова інформація;
- передбачалося, що обміни (контракти) реалізуються на базі механізму, при якому вибір контрагента з максимальною (для продавця) чи мінімальною (для покупця) ціною здійснюється за допомогою цінової конкуренції як серед продавців, так і серед покупців, а не шляхом індивідуального торгу.

Останнім часом з'явився цілий ряд модифікацій, спрямованих на включення в аналіз явищ нецінової конкуренції, впливу географічного положення фірми на ціни продуктів та ресурсів, а сезонних коливань виробництва – на зайнятість, облік проблем оптимізації і управління запасами.

При інституціональній концепції фірма розглядається як організація, створена людьми для більш ефективного використання їхніх можливостей. Пов'язані з придбанням потрібних матеріалів і устаткування транзакційні витрати у випадку утворення фірми виявляються нижче, ніж при виробництві тієї ж продукції без організації фірми, що і пояснює існування підприємств. Інституціональний варіант теорії фірми на відміну від неокласичного не наголошує на пророкуванні поведінки фірми відповідно до існуючої виробничої функції як форми вираження технологічної залежності між витратами факторів виробництва і максимально можливим при відповідній комбінації витрат виходом продукту.

Витрати, пов'язані з використанням механізму цін, – це насамперед витрати на одержання інформації про виробників продукції і ціни, а також витрати на здійснення ринкових угод чи трансакцій (звідси і термін «транзакційні витрати» на відміну від витрат, пов'язаних з перетворенням ресурсів у продукти, чи трансформаційних витрат). Зокрема, невизначеність породжується і наявністю в ринкових суб'єктів протилежно спрямованих інтересів, прагненням до вигоди, у тому числі за рахунок використання неповноти знань контрагентів, так званої асиметрії інформації. Однак остання не враховувалась в неокласичній теорії фірми, хоча і була очевидним для практиків фактом. Таким чином, типове завдання інституціональної теорії можна сформулювати як аналіз поведінки фірми у світі дорогої і неповної інформації.

На початку 80-х років одержав розвиток ще один напрямок у теорії фірми – еволюційний підхід. В еволюційній теорії фірма розглядається як один з об'єктів у середовищі подібних об'єктів, яку можна уподібнити біологічній популяції. Поведінка підприємства в першу чергу визначається

взаєминами між членами цієї популяції, у другу – деякими внутрішніми характеристиками об'єкта, до числа яких у даній теорії відносять у першу чергу усталені правила прийняття рішень у відповідь на ті чи інші внутрішні чи зовнішні впливи.

Вважається, що за час функціонування підприємства в безупинній взаємодії з «популяцією» на кожному підприємстві складаються певні традиції і процедури прийняття рішень, алгоритм реагування на зміну зовнішнього і внутрішнього середовища. Ці правила і визначають, в кінцевому рахунку, обличчя фірми, а також відмінність одного підприємства від іншого в конкурентній боротьбі. На думку «еволюціоністів» саме сформовані правила, а не сліпе прагнення до максимізації прибутку у всіх ситуаціях і при всіх умовах визначають характер прийнятих рішень. Ці правила не є раз і назавжди встановленими, вони еволюціонують відповідно до зміни ділового середовища підприємства і несуть на собі відбиток як особистостей керівників фірми, так і характер взаємин з партнерами з інших підприємств.

Таким чином, еволюційна модель підприємства на відміну від неокласичної визнає, що в підприємства немає єдиного критерію оптимальності прийнятих рішень. Цей критерій носить строго індивідуальний характер, відбиваючи не тільки індивідуальні переваги, але й історичний досвід діяльності фірми, її успіхів і невдач. Зрозуміло, що мова йде не про постійний, як у неокласичній теорії, а про динамічний критерій, що змінюється від періоду до періоду.

Розгляд підприємства як явища стимулював ще один підхід, який можна поставити в один ряд з неокласичною, еволюційною та інституціональною теоріями. Мова йде про так звану підприємницьку теорію підприємства.

Підприємницька модель спирається на уявлення про підприємство як про сферу прикладання підприємницької ініціативи і наявних підприємницьких ресурсів. Звичайно, не всі підприємства є підприємницькими, і в цьому значенні підприємницька теорія має більш обмежений об'єкт дослідження, ніж інші види теорії фірми.

Вважається, що в основі підприємницького бізнесу і у центрі діяльності такого підприємства знаходиться особистість підприємця – незалежного, активного, енергійно спрямованого до успіху, схильного до ризику, наполегливого, адаптивного, впевненого в собі, того, що вмє використовувати у своїх цілях суперечливі обставини.

Варто підкреслити, що в підприємницькому варіанті теорії фірми керівник підприємства при будь-яких умовах залишається підприємцем – людиною, для якої мета і сфера професійного життя пов'язана з організацією виробничого процесу для задоволення наявної чи створюваної за допомогою підприємця потреби. Особливо важливі взаємини між підприємцем на підприємстві, його працівниками і власниками.

Деякий опис діяльності підприємства (точніше, взаємини між його власниками і менеджерами) надає агентська модель фірми. Відповідно до цієї концепції власники, що не працюють на підприємстві як керівники, як

правило, не мають доступу до цієї інформації, якою володіє менеджер. В принципі, частину цієї інформації власник може придбати, однак це може вимагати істотних витрат з боку власника на організацію всередині і поза фірмовим моніторингом. Інша частина, пов'язана з індивідуальною інтенсивністю праці найнятого на роботу менеджера, залишається недоступною для спостережень. У цих умовах активізація менеджера за допомогою оплати його праці в залежності від ефективності роботи підприємства може призводити до різноманітних якісних ефектів.

Стосовно сучасних вітчизняних підприємств сфера відповідності агентської моделі обмежена. Взаємини між власником і найманим керівником підприємства якщо і відіграють деяку роль в описі поведінки підприємства, все таки не можуть бути описані достатньо точно в термінах даної теорії.

Зв'язки між елементами не підтримують стабільність її існування в цілому, тому що основним завданням підприємств в цілому є виживання. У цих умовах керівники підприємства приймають рішення, ґрунтуючись тільки на короткостроковій особистій вигоді і прагненні до зміцнення свого особистого чільного і безконтрольного становища.

Однак, дана фаза повинна носити в житті підприємства короткостроковий характер. Соціально-економічна і нормативно-правова нестабільність, нагромадження «кримінальної складової» в діяльності керівництва підприємств роблять становище керівників, «орієнтованих на виживання», хитким.

Разом з тим, гарною базою для побудови узагальненої теорії підприємства, на нашу думку, може слугувати концепція підприємства як своєрідного системного інтегратора – цілісного економічного суб'єкта, що поєднує в часі й у просторі різноманітні соціально-економічні процеси й ефект, що досягається шляхом використання системних мультиплікативних ефектів. Ключовим моментом тут є інтеграція в часі, тобто забезпечення існування, безпеки і стабільного розвитку самого підприємства.

Причиною, що зумовлює значимість інтеграційної функції підприємства, є наступний очевидний факт: індивід добровільно стає учасником якої-небудь організації тільки тоді, коли усередині її йому в якомусь значенні краще, ніж за межами організації. Іншими словами, коли усередині організації ті чи інші потреби його задовольняються на більш високому рівні чи з кращою якістю.

Для відображення різних аспектів функціонування підприємства цікавою уявляється інтеграційна концепція підприємства. Відповідно до цієї концепції підприємство розглядається як відносно стійка, цілісна і відмежована від навколишнього середовища самостійна соціально-економічна система, що інтегрує в часі і просторі процеси виробництва (реалізації) продукції і відтворення ресурсів. Сполучною ланкою між цими процесами і «обличчям» фірми служить її потенціал – сукупність ресурсів і можливостей, що визначають очікувані характеристики її розвитку при тих чи інших реальних сценаріях зміни навколишнього середовища. Основний

об'єкт прийняття рішень – розподіл ресурсів і зусиль фірми між нарощуванням потенціалу і його використанням, між відтворенням і виробництвом, між сьогоденням і майбутнім. У певному значенні в цій концепції відбиваються всі ті аспекти діяльності підприємства, що складають основу перерахованих вище чотирьох підходів.

Висновки. Підприємство – це реальна «жива» система, у функціонування якої залучені і фізичні особи, і матеріальні активи – основні фонди, капітал і т.д.

Перелік можливих внутрішніх, органічно властивих підприємству цілей також дуже різноманітний, однак в узагальненій формі може бути охарактеризований як забезпечення гармонійної взаємодії підприємства з навколишнім соціально-економічним середовищем. У свою чергу, це може бути розшифроване як прагнення до найкращої реалізації функцій підприємства, тобто, по суті, до продовження його існування.

Перелік посилань

1. Господарський кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 10 листопада 2010 р. – К.:ПАЛИВОДА А.В,2019. – 192 с.
2. Экономика предприятия и отрасли промышленности: Учебник (под ред. А.С. Пелиха, 4–е издание, перераб. и доп. – Ростов–на–Дону, 2001.
3. Волков О.И. , Складенко В.К. Экономика предприятия. Курс лекций –М. ИНФРА–М, 2004. – 280с.
- 4.Ковальчук В.М, Лазарович М.В., Сарай М.І. Історія економіки та економічної думки: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 647 с.
- 5.Економіка підприємства.: Навчальний посібник / за заг. ред. П.В.Круша, В.І.Подвігіної, БМСердюка. – К.: Ельга–Н. КНТ, 2007. – 780с.

Депутат В.И.
доцент НТУУ «КПІ»
Овчаренко Р.И.

студентка філософського факультета КНУ імені Тараса Шевченка

ОСНОВНЫЕ МОДЕЛИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

В этой статье речь идет о характеристике основных моделей деятельности предприятий с целью активного их развития.

Ключевые слова: предприятие, фирма, модель, «транзакционные издержки», рыночные соглашения, ценовая информация.

Deputat V.I.
assistant professor NTUU «KPI»
Ovcharenko R.I.
student KNU of T.Shevchenko

THE MAIN MODELS OF ENTERPRISE'S ACTIVITIES

This article devoted to the characteristics of the main models of enterprise's activities with the goal of its active development.

Keywords: enterprise, firm, model, transaction costs, market agreement, price's information.

Круш П.В.

к.е.н., професор НТУУ «КПІ»

Овчаренко А.Ю.

студентка ФММ НТУУ «КПІ»

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ – ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуті основні показники аналізу фінансової діяльності підприємства та визначено співвідношення між поняттями фінансова стійкість підприємства та санація підприємства, досліджені основні положення антикризового управління фінансово-економічною діяльністю підприємств, проаналізовано класичну модель процесу санації та узагальнено компоненти фінансово-економічного аналізу.

Ключові слова: антикризове управління, фінансово-економічна діяльність, фінансова стійкість, санація, реорганізація, фінансово-економічний аналіз.

Вступ. Проблеми фінансового аналізу у контексті антикризового управління промисловими підприємствами привертає увагу багатьох вітчизняних науковців та практиків.

Питанням вдосконалення діагностики в процесі управління підприємством присвячено увагу в працях таких вітчизняних та іноземних вчених як: І. Бланк, Т. Берднікова, А. Вартанов, В. Герасимчук, А. Градов, Е. Коротков, О. Орлов, В. Раппорт, В. Русак, Н. Русак, Г. Савицька, В. Савчук, З. Соколовська, О. Стоянова, І. Фаріон, М. Чумаченко, Г. Швиданенко, А. Шеремет та ін. Як складовій антикризового управління проблематиці діагностики приділялась увага закордонних авторів, серед яких Е. Альтман, І. Ансофф, К. Беєрман, У. Бівер, Т. Петерс, Т. Таффлер та ін., а також таких науковців Росії та інших країн СНД як В. Арнольд, І. Балабанов, С. Беляєв, А. Богданов, Л. Бляхман, Г. Іванов, Т. Клебанов, В. Кошкін, В. Крижанівський, Б. Кузін, Є. Мінаєв, В. Пономаренко, Е. Уткін та ін.

Однак дослідження стосуються здебільшого лише певного напрямку аналізу і не забезпечують комплексного дослідження фінансового стану та фінансових результатів певного суб'єкта господарювання в умовах економічної кризи, а відтак не озброюють його задовільним інструментарієм прийняття відповідних антикризових заходів.

Постановка задачі. Мета дослідження – проаналізувати зв'язок між фінансовим аналізом діяльності підприємства та системою антикризового управління підприємства.